

راهبردهای مصونیت جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب

محمد عظیمی طرقدری^۱

شهرزاد شریعتی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۵/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۴/۱۰

چکیده

فقدان راهبردهای مصون‌سازی جامعه در برابر این تهدیدات و جلوگیری از نفوذ فرهنگ اجانب مسئله اصلی این تحقیق است. تحقیق حاضر، آمیخته (کمی- کیفی) و موردی زمینه‌ای و از نوع کاربردی است که باهدف تدوین راهبردهای مصون‌سازی جامعه در مقابل تهاجم فرهنگی و نفوذ فرهنگ اجانب انجام شده. اطلاعات لازم در این تحقیق با روش میدانی و مطالعه محیطی با استفاده از ابزار پرسشنامه و نیز انجام مصاحبه و به‌کارگیری تکنیک دلفی جمع‌آوری شده است. روایی پرسشنامه‌ها حاوی سنج‌های عوامل مؤثر بر موضوع تحقیق، بر اساس ضریب اعتبار محتوای (لاوشه) و پایایی آن نیز با محاسبه مقدار آلفای کرونباخ استاندارد شده محاسبه و تعیین شد (شرایط روایی و پایایی عالی). در ادامه با جمع‌بندی داده‌ها، نقاط قوت و ضعف و نیز فرصت‌ها و تهدیدات احصاء و با استفاده از روش تدوین راهبرد دعا، و مبتنی بر موقعیت اقدام راهبردی و تخصیص بهینه منابع، ۱۴ راهبرد برای ایجاد پایداری و مصون‌سازی جامعه در برابر تهاجم فرهنگی تدوین گردید. سپس با استفاده از تکنیک تاپسیس^۳ (تکنیک رجحان ترتیبی شباهت به جواب ایدآل) راهبردها، ارزیابی و مطلوبیت آن‌ها تعیین شده است.

کلید واژه‌ها: تهدید، تهاجم فرهنگی، راهبرد، فرهنگ اجانب

۱- دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل دانشگاه عالی دفاع ملی m.azimi.t@gmail.com

۲- استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس shariati@modares.ac.ir

مقدمه

فرهنگ مفاهیمی چون نژاد، قومیت، زبان، هویت، آداب و رسوم، سبک زندگی را در بر گرفته و شیوه رفتار و کنش و واکنش مردم یک جامعه را تعیین می‌کند. نگاه به مفاهیمی همچون تولید، کار، خانواده، علم و دانش، دین، ازدواج، طلاق، عدالت، مشارکت، آزادی، پوشش و امثال آن در جوامع مختلف متفاوت است. این تفاوت‌ها و نیز تفاوت‌های اعتقادی، سیاسی، اجتماعی، سازنده هویت و خود فرهنگی جوامع است.

فرهنگ‌های مهاجم تلاش می‌کنند با اشاعه فرهنگ و آموزه‌های غربی این تفاوت‌ها را به گسست فرهنگی و هویتی تبدیل کنند. هجمه به باورها، اعتقادات و فرهنگ و هویت مردم ایران اسلامی و تخریب و تضعیف توان مقاومت و پایداری اعتقادی مردم ایران در همین چارچوب ارزیابی می‌شود. در پژوهش‌های به عمل آمده از جمله پژوهشی آسیب‌شناسی که در سال ۸۹ توسط مرکز بررسی‌های استراتژیک نهاد ریاست جمهوری انجام شد در حدود دویست اثر مخرب در زمینه‌های دینی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اخلاقی برای جریان‌ها از جمله: - ایجاد شکاف عقیدتی در سطوح مختلف جامعه - ایجاد حس بی‌تفاوتی در مورد مسائل مهم روز و از بین بردن حساسیت افراد نسبت به مسائل سیاسی - جایگزین ساختن احساس‌گرایی به جای تعقل و خردورزی - ایجاد تزلزل در باورها و عقاید افراد همچون ترویج تصویری موهوم از خداوند و ماوراءالطبیعه - تساهل نسبت به شریعت - فروکاست اصول اخلاقی به سلیقه شخصی - جایگزینی خودمحموری به جای خدامحموری - تحریف معنوی آموزه‌های اسلامی - ایجاد بحران هویت دینی - هماهنگ نمودن ارزش‌های معنوی با آرمان‌های موهوم غرب - از بین بردن کارکرد دین در تعیین سبک زندگی فردی و اجتماعی - گسست اعتقادی مردم از حکومت و کاهش استحکام پایه‌های مردمی آن - سست نمودن بنیان خانواده - ترویج استفاده از مواد مخدر - ترویج بی‌عفتی و فساد و فحشا و ایجاد روابط ناسالم میان افراد شناسایی شده است. (پژوهشکده مطالعات راهبردی ۱۳۹۰، ۱۱۸).

این چالش بزرگی است که فرهنگ و استقلال فرهنگی ما را تهدید می‌کند. از آنجائی که برابر بند ۲ ماده ۱ قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یکی از اهداف تشکیل این وزارتخانه استقلال کشور و مصونیت جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب می‌باشد. تدوین راهبردهای مترتب بر امر مصون‌سازی به عنوان یک اقدام پیشگیرانه در قانون توجه این تحقیق قرار دارد. در این صورت: «فقدان راهبردهای جامع برای مصون‌سازی جامعه در برابر تهدیدات فرهنگی و نفوذ فرهنگ اجانب» مسئله اصلی این تحقیق است.

انجام این پژوهش، موجب شناسائی نقاط قوت و ضعف و نیز فرصت‌ها و تهدیدات فرهنگی شده

و با تدوین راهبردهای بهینه و برنامه‌ریزی بر مبنای آن‌ها، خلأ برنامه‌ریزی راهبردی برای مصون‌سازی جامعه در برابر نفوذ فرهنگ اجانب برطرف و موجبات ساماندهی فعالیت‌های فرهنگی فراهم می‌شود. و از این حیث دارای اهمیت ویژه می‌باشد. فقدان راهبردهای مناسب موجب بروز ناهماهنگی در برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی شده به نحوی که آسیب‌پذیری‌های فرهنگی از نظر مسئولان امر دورمانده و دشمن از این فرصت برای نفوذ فرهنگی استفاده می‌کند. از این رو انجام این تحقیق ضروری است.

اهداف

پژوهش حاضر باهدف «دستیابی به راهبردهای مصون‌سازی جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب انجام شده است.» تا پاسخگوی این سؤال اساسی و مهم باشد که: «با چه راهبرد هائی می‌توان از نفوذ فرهنگ اجانب در کشور جلوگیری کرد؟» علاوه بر هدف اصلی، اهداف فرعی شامل: شناسایی نقاط قوت و ضعف و نیز تهدیدها و فرصت‌های موجود برای جلوگیری از نفوذ فرهنگ اجانب، نیز مطرح است.

مبانی نظری

در این بخش ابتدا پیشینه تحقیق را به‌طور خلاصه مرور می‌کنیم و در ادامه تعاریف مفاهیم و اصطلاحات، دیدگاه‌های مطروحه و مباحث نظری را واکاوی می‌نماییم.

۱- پیشینه تحقیق

مقاله‌ها و پروژه‌های تحقیقاتی که در خصوص تهدیدات فرهنگی و تدوین راهبردهای مقابله به رشته تحریر درآمده‌اند مطالعه شد. گرچه این پژوهش‌ها موجب دانش‌افزایی شد و از ادبیات و شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده گردید، ولی هیچ‌یک از تحقیقات به‌عمل آمده به‌طور مشخص در ارتباط با وظیفه خاص وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مبنی بر «مصونیت جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب» انجام نشده‌اند. و این وزارتخانه مهم فرهنگی که وظیفه اصلی صیانت جامعه در مقابل هجوم‌های فرهنگی را بر عهده دارد، راهبرد و برنامه جامع، کارآمد و اثرگذار در این زمینه ندارد. از این رو این پژوهش به‌نوبه خود بدیع و منحصربه‌فرد است. و می‌تواند زمینه‌ساز برنامه‌های راهبردی و عملیاتی برای فعالیت‌های فرهنگی باشد.

۲- چستی مفهوم فرهنگ

برای فرهنگ به لحاظ گستردگی موضوع و شمول در برگیری ابعاد مختلف زندگی مردم، تعاریف متعددی شده است. یکی از جامع‌ترین این موارد تعریفی است که مقام معظم رهبری مدظله‌العالیه از فرهنگ به دست داده‌اند. مقام معظم رهبری مدظله‌العالیه در تعریفی از فرهنگ تصریح می‌کنند: «فرهنگ یعنی خلیقات و ذاتیات یک جامعه و بومی یک ملت، تفکراتش، ایمانش، آرمان‌هایش، این‌ها تشکیل‌دهنده مبانی فرهنگ یک کشور است. (سیاه‌پوش و آقا پور، ۱۳۹۰: ۸۵)

فرهنگ را می‌توان نظامی از باورها، ارزش‌ها، سنت‌ها، رفتارها و مصنوعات مشترک ارزیابی کرد که اعضای یک جامعه آن را مورد استفاده قرار می‌دهند تا از عهده جهان و یکدیگر برآیند و نظامی است که از طریق یادگیری از یک نسل به نسل دیگر منتقل می‌شود. (سامووار، لاری. ۱. وای پورنز، ۱۳۷۹: ۵)

فرهنگ را همچنین می‌توان دربرگیرنده احساسات، باورها و ارزش‌های یک جامعه دانست که به روند سیاسی نظم و معنا می‌دهد (عالم، ۱۳۷۴: ۱۵۱).

در این ارتباط «گابریل آلموند»^۱ فرهنگ را «تمایلاتی خاص به رفتار سیاسی ویژه» تلقی می‌کند (چیلکوت، ۱۳۷۷: ۳۴۵).

و «لوسین پای»^۲ نیز معتقد است که فرهنگ سیاسی نوعی قلمرو ذهنی نظم یافته برای سیاست ارائه می‌کند که به مراتب فراتر از یک نظام سیاسی محسوب می‌شود. (چیلکوت، ۱۳۷۷: ۳۴۷) تعریف درخور تأمل دیگری از فرهنگ را محمودی بختیاری ارائه کرده است؛ وی تصریح می‌کند: «فرهنگ به معنی ادب، تربیت، دانش، علم و معرفت، بیرون کشیدن و بالا کشیدن استعدادهای درونی فرد و اجتماع، رسوم، مجموعه علوم و معارف و هنرهای یک قوم به کاررفته است.» (محمودی بختیاری، ۱۳۵۸: ۲۶)

در همین حال، ریمون کوهن بر این باور است: «فرهنگ یا شخصیت ملی هر جامعه مجموعه‌ای منحصر به فرد از نشانه‌هایی است که تمام جوانب زندگی اجتماعی اعم از مفاهیم، تصورات و عملکرد را دربر می‌گیرد. هسته اصلی فرهنگ شامل اعتقادات سنتی، ارزش‌ها، نهادها، آداب و رسوم می‌باشند که در هر جامعه مورد توجه بوده و معیار ارزش‌گذاری افراد است.» (کوهن، ۱۳۸۰: ۲)

آنتونی گیدنز نیز در خصوص مفهوم فرهنگ بر این باور است که «فرهنگ عبارت است از ارزش‌هایی که اعضای یک گروه معین دارند، هنجارهایی که از آن پیروی می‌کنند و کالاهای مادی که تولید می‌کنند. هنگامی که واژه فرهنگ را در گفتگوهای معمولی هرروزه به کار می‌بریم اغلب فرآورده‌های متعالی ذهن، هنر، ادبیات، موسیقی و نقاشی را در نظر داریم. مفهوم فرهنگ آن‌گونه که جامعه‌شناسان آن را به کار می‌برند شامل این قبیل فعالیت‌ها و امور بسیار دیگری است. فرهنگ به مجموعه شیوه زندگی اعضای یک جامعه اطلاق می‌شود.» (گیدنز، ۱۳۸۲: ۵۶)

حضرت امام خمینی علیه السلام در این خصوص فرموده‌اند: «بدون هیچ تردیدی بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد فرهنگ آن جامعه است و اساساً فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن را تشکیل می‌دهد. (امام خمینی علیه السلام، صحیفه نور، ۲۴۳) و نیز می‌فرمایند: «اگر فرهنگ درست شود یک مملکت اصلاح می‌شود.» (همان، ۳۹۰)

1- Gabriel Almond
2- Lucian Pye

۳- هویت و ارتباط آن با فرهنگ

یکی از مسائلی که در بررسی و تحلیل بعد فرهنگی هویت باید مورد توجه قرار گیرد این است که هویت از بیگانه و «دیگری»^۱ نشأت گرفته است. به عبارت بهتر یک فرد از آن حیث فرانسوی به شمار می‌آید که آمریکایی و آلمانی و... نیست و «ما» خود را به این علت به عنوان «ما» شناسایی می‌کنیم که از «آن‌ها» و «دیگران» متمایز هستیم. (برایان فی، ۱۳۸۱: ۵۸-۹۳)

از این منظر، «هویت»^۲ به مفهوم وضعیت شبیه بودن به برخی بازیگران و تفاوت داشتن از دیگران و شامل ایجاد مرزهایی است که «خود» را از «دیگران» جدا می‌کند. هویت یک ساخته ذهنی و روانی است که چگونگی فکر کردن، احساس کردن، سنجش و سرانجام رفتار در وضعیت‌های مرتبط با «دیگران» را توضیح داده و تعیین می‌نماید. این مفهوم اگرچه به تعبیر «لیلیان اسمیت»^۳ در کتاب «قاتلان رؤیایا»^۴ هیچ‌گاه به درستی معلوم نیست که چه زمانی، کجا و چگونه آموخته می‌شود (اسمیت، ۱۹۶۳: ۱۷)

به تعبیر تکوین گرایان، جهان بدون هویت‌ها، جهانی آشفته، پراکنده و غیرمطمئن و حتی مخاطره‌آمیزتر از جهان آنارشیک است. از این منظر هویت‌ها سه کارکرد ضروری را در یک جامعه انجام می‌دهند و در واقع با معرفی ما به دیگران و معرفی دیگران به ما، اولویت‌ها و اقدام‌های متعاقب را تبیین می‌کنند. از این منظر می‌توان نتیجه گرفت که هویت‌ها و ارزش‌ها، منافع را شکل می‌دهند و منافع نیز سرچشمه رفتارها و اقدام‌ها هستند (رینگمار، ۱۹۹۷: ۱۸۱).

در این صورت هویت خمیرمایه و زیر بنای تمدن و بپستر شکل‌گیری ارزش‌های فرهنگی است. ویل دورانت می‌گوید: «تمدن را می‌توان به شکل کلی آن عبارت از نظامی اجتماعی دانست که در نتیجه وجود آن خلاقیت فرهنگی امکان‌پذیر می‌شود و جریان پیدا می‌کند.» (ویل دورانت، ۱۳۷۸: ۳)

«برخی از نظریه‌پردازان هویت را اساساً یک برساخته فرهنگی می‌دانند، از نظر آن‌ها فرهنگ، مهم‌ترین و غنی‌ترین منبع هویت است. افراد و گروه‌ها همواره با توسل به اجزا و عناصر فرهنگی گوناگون هویت می‌یابند. (صالحی امیری ۱۳۸۹، ۵۸)

به‌زعم ابوالحسنی^۵ یکی از مسائلی که در بررسی و تحلیل بعد فرهنگی هویت باید مورد توجه قرار گیرد این است که: فرهنگ حوزه‌ای گسترده دارد و بخش ذهنی همه نهادهای اجتماعی را در برمی‌گیرد که در بررسی هویت ملی آن ابعاد مورد توجه خواهند بود. مثلاً بخش ذهنی نهادهای خانواده، اقتصاد،

- 1 - Others
- 2 - Identity
- 3 - Lillian Smith
- 4 - Killers of Dreams
- 5 - Smith

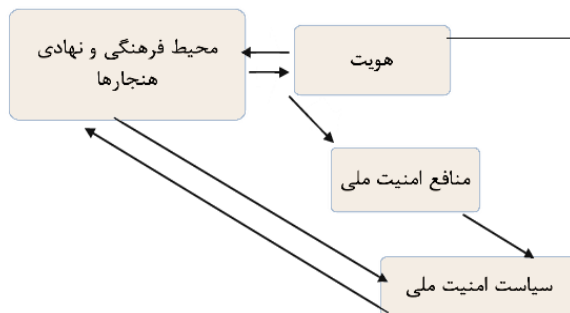
جامعه‌پذیری و سیاست، مقوله‌هایی مثل زبان، ادبیات و... در این زمینه قرار می‌گیرند. (ابوالحسنی، ۱۳۸۸، ۷۶)

به تعبیر مهدی زادگان: «حقیقت بنیادین یا جوهره‌ی هویت ملی همان روح ملی است» (مهدی زادگان، ۱۳۸۱، ۱۹۱) بر این مبنا و به استناد آیه ۳۰ سوره رم که می‌فرماید: «فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ، ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ»^۱ روح انسان مبتنی بر فطرت پاک الهی است می‌توان استنتاج کرد که: بنیاد روح ملل نیز بر فطرت پاک سرشته شده و ذاتاً خداجو و خداخواه هستند. از این رو در جامعه‌ای مثل جامعه ایرانی، هویت ملی و هویت دینی و فرهنگی برهم منطبق می‌باشند.

۴- امنیت فرهنگی

بخش قابل توجهی از نظریات جدید علم سیاست و مدیریت در قالب نظریه «تکوین‌گرایی»^۲ یا «سازمان‌گاری» در فرهنگ معتقد به نوعی رابطه متقابل میان عناصر امنیت ملی و عناصر محیط نهادی و فرهنگی هستند. می‌توان ضمن پوشش عوامل و مؤلفه‌های مهم، ایده‌ها و تفکرات سازمان‌گاران را در سه اصل هستی‌شناختی تقسیم و تحلیل کرد:

- ۱- ساختارهای هنجاری، نظری و فکری همانند ساختارهای مادی واجد اهمیت هستند؛
- ۲- هویت‌های اجتماعی در شکل‌گیری منافع و رفتار بازیگران نظام بین‌الملل نقش انکارناپذیری ایفا می‌کنند.
- ۳- کارگزار و ساختار در فرایندی دیالکتیکی یکدیگر را بازتولید می‌کنند. (پرایس و اسمیت، ۱۹۹۸: ۲۶۷)

نمودار ۱ - مدل رابطه متقابل عناصر امنیت ملی و عناصر محیط نهادی و فرهنگی

۱- توجه خویش به این دین معتدل برقرار کن (دینی که همانا) فطرت خداست که مردم را بر آن فطرت آفریده، تبدیل در خلقت خدا نیست

این است دین قیم ولی بیشتر مردم نمی‌دانند. (ترجمه تفسیر المیزان، صفحه ۳۶۹، جلد ۹)

بر این اساس، به نظر می‌رسد «ایده‌ها»، «باورها» و «ارزش‌های مشترک» دارای ویژگی‌های ساختاری هستند و نفوذ مؤثری برکنش‌های اجتماعی و سیاسی دارند. از این دیدگاه، آنچه ساختار اجتماعی بشری را شکل می‌دهد نیز ایده‌ها و باورهای مشترک هستند و از طریق این باورهای مشترک است که «هویت» و «منافع» بازیگران به وجود می‌آید.

برخی از این نظریه‌پردازان حتی ادعا می‌کنند که با تأثیرگذاری بر اذهان و تغییر فهم مشترک می‌توان بر روند وقوع رویدادها تأثیر گذاشت و برای مثال از طریق عوامل ذهنی و شیوه‌های گفت‌وگویی، گرایش و آمال انسان‌ها را به صورت ماهوی تغییر داد (وینت، ۱۹۹۵:۵۶)

مطابق ملاحظات فوق، امنیت فرهنگی دیگر مقوله‌ای حاشیه‌ای نخواهد بود و خود به یکی از مقوله‌های مهم در عرصه امنیت ملی تبدیل می‌شود؛ نتیجه آن که امنیت فرهنگی، خود بخشی از امنیت ملی و زمینه‌ساز در عرصه‌های دیگر و شکل‌دهنده کل رفتارهای راهبردی در عرصه امنیت ملی خواهد شد. (عبدالله خانی، ۱۳۸۶: ۱۷۹) با این وصف، تأمین امنیت فرهنگی مستلزم شناخت تهدید و ابعاد و انواع آن، به‌ویژه شناخت تهدیدات نرم است.

۵- تهدیدات فرهنگی و ابعاد آن

در لغتنامه آکسفورد در تعریف تهدید آمده است که «تهدید» بیان قصدی برای به‌وجود آوردن درد، آسیب، خسارت، یا سایر اقدامات دشمنانه بر کسی در تلافی‌کاری که کرده یا نکرده است.^۳ (Oxford:1997).

بوزان تهدیدات را به پنج دسته تقسیم کرده است که عبارت‌اند از: نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴). از سوی دیگر منابع تهدید برای امنیت ملی کشور نیز در سه حوزه قابل‌شناسایی است: ۱- تهدیدات داخلی؛ ۲- تهدیدات خارجی؛ ۳- تهدیدات فراملی.

و در این میان، ازجمله تهدیدات خارجی تهدیدات نرم است که؛ این نوع تهدیدات با دو معیار اساسی غیر خشونت‌آمیز بودن و نرم‌افزاری بودن پیامدهای تهدید از تهدیدات سخت قابل شناخت است (عبدالله خانی - ۱۳۸۶: ۷۰).

منظور از تهدیدات نرم طیفی وسیع از کنش‌ها و اقدامات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است که

1- Wendt

2- Threat

3- a statement of an intention to inflict pain, injury, damage, or other hostile action on someone in retribution for something done or not done.

کشورهای برخوردار از فناوری برتر، از آن‌ها برای تحمیل غیرمستقیم اراده‌ی خویش بر دیگران مورد استفاده قرار می‌دهند. (الیاسی، ۱۳۸۹: ۴۵).

از منظر روش‌های اعمال تهدیدات نرم نیز می‌توان این تهدیدات را در سه حوزه گفتاری، رفتاری و شبکه‌ای ارزیابی کرد. در روش گفتاری، نگرش، افکار، عقاید و باورهای اساسی مردم و نخبگان هدف قرار می‌گیرد. در روش رفتاری هدف اصلی شکل دادن به رفتارهای جمعی است و هدف اصلی روش مبتنی بر شبکه، اعمال کنترل بر اطلاعات و ارتباطات بر روی شبکه است. (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۶، ۷۱)

از مباحث پیش‌گفته می‌توان نتیجه گرفت که هدف اصلی و نهایی دشمن از تهدیدات فرهنگی براندازی نرم است. «براندازی نرم اقداماتی در چارچوب قانون، بدون خشونت و با دخالت بیگانگان، جهت دگرگونی نظام سیاسی حاکم یا نخبگان اجرایی در یک کشور است. براندازی نرم در اصطلاح به معنای اجرای برنامه‌ای حساب‌شده مسالمت‌آمیز و درازمدت برای نفوذ در ارکان سیاسی یک نظام به منظور تغییر سیستم سیاسی یک کشور و یا ایجاد تغییر و تحول اساسی در باورهای اصلی آن است» (شعیب، ۱۳۸۹، ۵۲).

غرب و به‌ویژه آمریکا تهدیدات فرهنگی و نرم را با استفاده از قدرت نرم اعمال می‌کنند که کشور را با چالش‌های جدی مواجه می‌کند. (سلیمانی پورلک ۱۳۸۶ ، ۷۰-۱۰۷) و به زعم میلسن «دیپلماسی فرهنگی یکی از مثال‌های اولیه قدرت نرم یا قابلیت ترغیب دیگران از طریق فرهنگ، ارزش‌ها و ایده‌ها می‌باشد که در مقابل قدرت سخت که غلبه کردن یا مجبور ساختن از طریق قدرت نظامی هست، قرار دارد. (میل سن و همکاران، ۱۳۸۸، ۲۶۸).

«به‌زعم جوزف نای (۲۰۰۶) و شوارتس (۲۰۰۸) اصلی‌ترین عنصر قدرت نرم یک کشور در دنیای کنونی عنصر فرهنگی است. منظور از عنصر فرهنگی قدرت نرم هم بعد کیفی و هم بعد کمی آن است؛ از این منظر کشوری واجد قدرت نرم است که از ایدئولوژی جذابی برخوردار و ارزش‌های پایدار و جهان‌شمول داشته باشد؛» (الیاسی، ۱۳۸۹: ۱۵۲).

۶- تهدیدات محیط‌زیست فرهنگی

در جمهوری اسلامی ایران عقیده به متابه استقرار و گسترش مکتب اسلام واجب است و هرگونه مانع در برابر این گسترش و تهدید استقرار آن، معضله‌ای امنیتی به‌شمار می‌رود و استقرار و گسترش مکتب اسلام فرهنگی است که در جامعه ایرانی مستقر در سبک زندگی (مؤمنانه / معنوی) شده و در آن رسوب و ته‌نشین شده است. تداوم امنیت و گسترش در جامعه اسلامی درگرو همین ویژگی و حفظ فرهنگ عمومی است. (دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۷، ۱۵۹)

در بند یکم از اصل سوم قانون اساسی نیز بر ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی تأکید دارد (قانون اساسی، بند ۱ اصل ۳) هر اقدامی از سوی دشمن برای جلوگیری از ایجاد چنین محیطی در کشور و یا تلاش برای گسترش و نفوذ فرهنگ بیگانه در کشور، تهدید محیط‌زیست فرهنگی و بلکه به نوبه خود تهدید امنیت ملی است.

مقام معظم رهبری مدظله العالی در این خصوص می‌فرمایند: «هدف آن‌ها از تهمت و بدگویی نسبت به ما چیست؟ هدف همین است که فضای فکری و فرهنگی و سیاسی کشور را مسموم کنند تا هرکس در این فضا تنفس می‌کند، ذهن و فکرش مسموم شود. (بیانات معظم‌له در جمع مردم قم، ۱۹/۱۰/۱۳۷۹)

و در ارتباط با ترویج فساد در کشور می‌فرمایند: «بنده بارها گفته بودم که دشمنان ملت ایران بیش از آنچه به توپ و تفنگ و این چیزها احتیاج داشته باشند به اشاعه بنیان‌های فرهنگی فاسد نیاز دارند. در خبرها خواندم که یکی از مسئولان یک مرکز مهم سیاسی در آمریکا گفته به جای انداختن بمب، دامن‌های کوتاه برایشان بفرستید». (بیانات در دیدار وزیر علوم و رؤسای دانشگاه‌ها ۱۷/۱۰/۱۳۸۳)

تهاجم فرهنگی که مقام معظم رهبری مدظله العالی بارها بر خطرات و آثار سوء مترتب بر آن تأکید فرمودند از مصادیق بارز جنگ‌های نوین است. «منظور از هجوم فرهنگی آن است که جامعه دیگری که طبعاً دارای فرهنگی خاص می‌باشد فرهنگ خود را به جامعه دیگر تحمیل کند یا دست‌کم نوعی دگرگونی در فرهنگ آن جامعه به وجود آورد.» (مصباح یزدی، ۱۳۸۰، ۷۱)

۷- مطالعات محیطی (شناخت نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها)

«منظور از محیط، همه پدیده‌های خارجی است که به صورت بالقوه یا واقعی بر جامعه‌ی مورد تحقیق اثر می‌گذارد.» (هال ۱۳۸۴، ۳۴۱) و به‌زعم سرتو و پیتر، تحلیل و تبیین محیط مستلزم کاوش محیطی است و «کاوش محیطی روند گردآوری اطلاعات در ارتباط با جریان‌ها و روابط در محیط‌های داخلی و خارجی سازمان است» (سرتو و پائول پیتر ۱۳۸۰، ۷۰).

با مطالعه و شناسایی عوامل محیطی در این پژوهش، استفاده از تکنیک دلفی وفاق نظری بین اعضای گروه در رابطه با عوامل محیطی در حوزه‌ی فرهنگ ایجاد گردید. بر این مبنا عوامل محیطی احصاء و به شرح زیر برشماری شدند.

نقاط قوت: نقاط قوت حوزه فرهنگ که برگرفته از رهنمودهای مقام معظم رهبری مدظله العالی و کسب نظر

۱- نقاط قوت کشور و نظام را باید در فرمایشات مقام معظم رهبری جستجو کرد. معظم‌له در خصوص نقاط قوت کشور می‌فرمایند: «ما نقاط قوت فراوانی داریم یکی دیگر از نقاط قوت ما همین ایمان همراه با عواطف مردم است. ایمان مردم ایمان عمیقی است... (۲۷/۱۱/۷۹) در جای دیگر می‌فرمایند: «تکیه نظام اسلامی به قدرت مردم است و قدرت مردم در ایمان آن‌ها

از مدیران ارشد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ایجاد وفاق و اتفاق نظر بین این مدیران، با استفاده از تکنیک دلفی است به شرح زیر می‌باشند: ۱- اعتقادات دینی و ایمان مردم؛ ۲- پیوند عمیق مردم با نظام و ولایت فقیه؛ ۳- نهاد روحانیت و مرجعیت دینی؛ ۴- پیشینه تاریخی و فرهنگی؛ ۵- سرمایه اجتماعی نظام؛ ۶- بصیرت و آمادگی مردم ۷- ظرفیت‌های فرهنگی ۸- امکانات و تجهیزات رسانه‌ای و فرهنگی کشور؛ ۹- منابع انسانی کارآمد و متعهد فرهنگی و هنری؛ ۱۰- محیط‌زیست فرهنگی کشور.

نقاط ضعف: موارد زیر تحت عنوان نقاط ضعف با نظر مدیران خبره وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و با استفاده از تکنیک دلفی برشماری شده‌اند: ۱- ضعف در رصد مستمر تحولات فرهنگی کشور؛ ۲- ضعف در آموزش‌های عمومی و تخصصی و پژوهش‌های فرهنگی و هنری؛ ۳- ضعف در ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های فرهنگی کشور؛ ۴- ضعف در شناخت واقعی مصارف فرهنگی مردم؛ ۵- ضعف در باز تولید فرهنگ و هنر بومی؛ ۶- کمبود منابع مالی بخش فرهنگ؛ ۷- عدم تناسب فضاهای فرهنگی و هنری با نیاز و مطالبات مردم؛ ۸- عدم ثبات مدیریت در حوزه فرهنگ؛ ۹- ضعف در پیشگیری از ورود و تأثیر مفاهیم و ادبیات مغایر با ارزش‌های کشور؛ ۱۰- ضعف در اقتصادی کردن فعالیت‌های فرهنگی.

تهدیدات: تهدیدات ذیل‌الذکر بر اساس اتفاق نظر جامعه نمونه شناسایی و برشماری شدند.

۱- برنامه‌های ماهواره‌ای؛ ۲- فساد و فحشا سازمان‌یافته؛ ۳- تولیدات فرهنگی و هنری ضد ارزشی؛ ۴- ترویج عرفان‌های کاذب و دگراندیشی دینی؛ ۵- تهاجم سازمان‌یافته فرهنگی رسانه‌های مجازی؛ ۶- القای ناکارآمدی نظام دینی از طریق شبکه‌های رادیویی؛ ۷- تهدید امنیت فرهنگی کشور؛ ۸- شیوع سبک زندگی غربی در کشور؛ ۹- برنامه‌های عملیات روانی غرب؛ ۱۰- ترویج زبان‌های بیگانه و اختلاط آن با زبان فارسی.

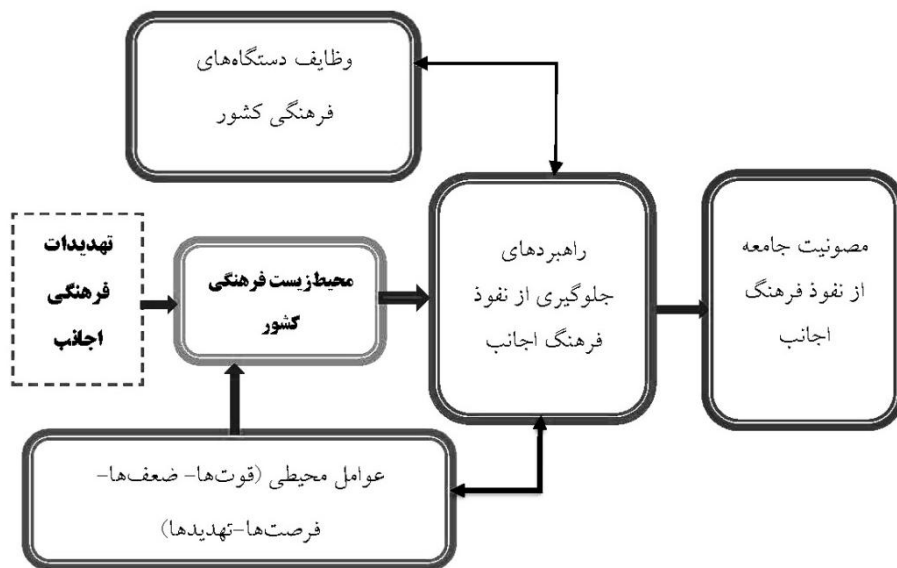
فرصت‌ها: فرصت‌ها، نیز با کسب نظر از مدیران ارشد این حوزه و با استفاده از تکنیک دلفی به شرح زیر احصاء شده‌اند: ۱- امکان بهره‌گیری از ماهواره برای ترویج و تبلیغ اهداف فرهنگی کشور؛ ۲- امکان تقویت تعامل فرهنگی از طریق رسانه‌های مجازی؛ ۳- امکان بهره‌گیری از تجربیات فرهنگی سایر

است» (۸۰/۶/۱۵) معظم له همچنین خطاب به مردم می‌فرماید: «آگاهی و هوشیاری و آمادگی شما توطئه چندین ساله فرهنگی و سیاسی دشمن را باطل کرد و از بین برد.» (۱۳۸۳/۱/۲۰) رهبر معظم انقلاب همچنین اعتماد مردم به نظام را بزرگ‌ترین سرمایه جمهوری اسلامی می‌داند. (۱۳۸۸/۳/۲۹) و در فرمایشات ۱۳۸۲/۲/۲۲ می‌فرماید: «... نظام مردم‌سالار، نظام متکی بر ایمان مردم، نظام بر خواسته از دل مردم، طبعاً ایجاد گسیختگی بین مردم و چنین نظامی و چنین تشکیلات حکومتی مشکل است و آسان نیست.»

کشورها؛ ۴- امکان بهره‌گیری از نفوذ فرهنگی ایران در حوزه تمدنی و جهان اسلام؛ ۵- امکان تبادل فرهنگی با سایر کشورها؛ ۶- امکان توسعه روش‌های دفاع فرهنگی؛ ۷- امکان بومی‌سازی تجارب دفاع فرهنگی سایر کشورها؛

مدل مفهومی

در مدل مفهومی، ابعاد، سطوح، عوامل و اجزای مرتبط برای مصون‌سازی جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب در ارتباط با یکدیگر مفهوم‌سازی شده است.

نمودار ۲ مدل مفهومی

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق موردی زمینه‌ای و از نوع کاربردی است. اطلاعات موردنیاز با استفاده از روش‌های میدانی، تکنیک دلفی و استفاده از کتابخانه علمی تخصصی جمع‌آوری شده است. در روش میدانی گردآوری اطلاعات از ابزار پرسشنامه محقق ساخته استفاده گردید و با استفاده از ابزار فیش‌برداری، اطلاعات لازم از اسناد و مدارک مرتبط استخراج شده است. تفسیر و تحلیل داده‌ها بر ترکیب دو رهیافت کمی و کیفی استوار است. جامعه آماری این پژوهش مدیران فرهنگی و هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به تعداد ۴۰ نفر می‌باشند که به‌طور تمام شمار به‌عنوان حجم نمونه این پژوهش تعیین و پرسشنامه برای آن‌ها ارسال شد. روایی پرسشنامه‌ها بر اساس ضریب اعتبار محتوای (لاوشه) و از طریق فرمول:

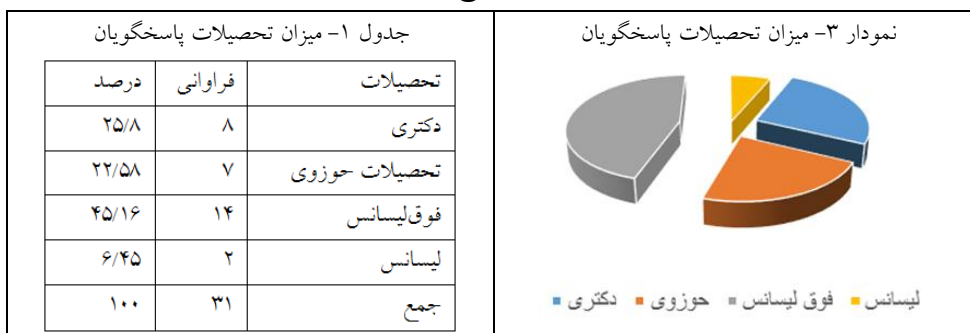
$$N = (ne - N/2)/(N/2)$$

محاسبه و در ذیل هرکدام از عوامل محاسبه و درج گردیده

است. نتیجه تحلیل محتوا بر اساس ضریب لاوشه در مورد سنجه‌های تحقیق نشان می‌دهد که همه سنجه‌ها اعتبار لازم را دارند. از آنجاکه این پرسشنامه با تعدادی سؤال با طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت منطبق است مقدار پایایی به کمک آلفای کرونباخ به دست آمده است. تحلیل انجام شده توسط نرم افزار در مورد سی و هفت سؤال پرسشنامه بیانگر این است که مقدار آلفای کرونباخ استاندارد شده ۰.۹۲۵ است که نشان از شرایط پایایی عالی دارد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

الف- سیمای پاسخگویان: سیمای پاسخگویان به شرح زیر است:

تجزیه و تحلیل داده‌ها

با استفاده از روش تدوین راهبرد داغا ماتریس‌های IFE و EFE ترسیم و پس از جمع‌بندی داده‌های پرسشنامه‌ها و انجام محاسبات، و ترسیم نمودار جایگاه و موقعیت اقدام راهبردی، و تحلیل شکاف وضع موجود و وضع مطلوب و با تخصیص بهینه منابع، راهبردهای پیشنهادی تدوین گردید.

جدول ۲- ماتریس وزن موزون هر یک از عوامل (نقاط قوت و ضعف) در وضع موجود

ردیف	عوامل نقاط قوت	وزن موزون نقاط قوت در وضع موجود
۱	اعتقادات دینی و ایمان مردم	0/419704
۲	پیوند عمیق مردم با نظام و ولایت فقیه؛	0/484440
۳	نهاد روحانیت و مرجعیت دینی	0/447048
۴	پیشینه تاریخی و فرهنگی	0/404867
۵	سرمایه اجتماعی نظام	0475791

ردیف	عوامل نقاط قوت	وزن موزون نقاط قوت در وضع موجود
۶	بصیرت و آمادگی مردم	0/418926
۷	ظرفیت‌های فرهنگی کشور	0498944
۸	امکانات و تجهیزات رسانه‌ای و فرهنگی کشور	0/419898
۹	منابع انسانی کارآمد و متعهد حوزه فرهنگ و هنر	0484440
۱۰	محیط‌زیست فرهنگی کشور	0/325832
	جمع	4/37989

ردیف	عوامل نقاط ضعف	وزن موزون نقاط ضعف در وضع موجود
۱	ضعف در رصد مستمر تحولات فرهنگی کشور	0/235731
۲	ضعف در آموزش‌های عمومی و تخصصی و پژوهش‌های فرهنگی و هنری	0/219353
۳	ضعف در ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های فرهنگی کشور	0/229353
۴	ضعف در شناخت واقعی مصارف فرهنگی مردم	0/225910
۵	ضعف در باز تولید فرهنگ و هنر بومی	0/277860
۶	کمبود منابع مال‌بخش فرهنگ	0/324730
۷	عدم تناسب فضاها و فرهنگی و هنری با نیاز و مطالبات مردم	0/324730
۸	عدم ثبات مدیریت در حوزه فرهنگ	0/245832
۹	ضعف در پیشگیری از ورود و تأثیر مفاهیم و ادبیات مغایر با ارزش	0/142264
۱۰	ضعف در اقتصادی کردن فعالیت‌های فرهنگی	0/266893
	جمع	2/49265

مجموع وزن ضعف‌ها - مجموع وزن قوت‌ها = $IFE = \sum_s - \sum_w$

$$4.37989 - 2.49265 = 1.887234$$

وزن موزون فرصت آفرین در وضع موجود	فرصت‌ها	ردیف
0/315867	امکان بهره‌گیری از ماهواره برای ترویج و تبلیغ اهداف فرهنگی کشور	۱
0/401678	امکان تقویت تعامل فرهنگی از طریق رسانه‌های مجازی	۲
0/315867	امکان بهره‌گیری از تجربیات فرهنگی سایر کشورها	۳
0/411678	امکان بهره‌گیری از نفوذ فرهنگی ایران در حوزه تمدنی و جهان اسلام	۴
0/322977	امکان تبادل فرهنگی با سایر کشورها	۵
0/409886	امکان توسعه روش‌های دفاع فرهنگی	۶
0/332841	امکان بومی‌سازی تجارب دفاع فرهنگی سایر کشورها	۷
2/510794	جمع	

وزن موزون تهدید زا در وضع موجود	تهدیدات	ردیف
0456572	برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای	۱
0/356372	ترویج فساد و فحشا سازمان‌یافته	۲
0/361355	تولیدات فرهنگی و هنری ضد ارزشی	۳
0/346902	ترویج عرفان‌های کاذب و دگراندیشی دینی	۴
0/473908	تهاجم سازمان‌یافته‌ی فرهنگی رسانه‌های مجازی	۵
0/419164	القای ناکارا مدی نظام دینی از طریق شبکه‌های رادیویی	۶
0/333464	تهدید امنیت فرهنگی کشور	۷
0/273989	شیوع سبک زندگی غربی در کشور	۸
0/473908	برنامه‌های عملیات روانی غرب	۹
0/39145	ترویج زبان‌های بیگانه و اختلاط آن با زبان فارسی	۱۰
3/887084	جمع	

$$EFE = \Sigma_0 - \Sigma_t$$

مجموع وزن تهدیدات - مجموع وزن فرصت‌ها

$$2.510794 - 3.887084 = -1.37629$$

تحلیل شکاف و محاسبه زاویه چرخش راهبردی

$$ARC \ t_g \ A/B = C$$

$$A = \sum_o - \sum_t$$

$$\Rightarrow 4/37989 - 2/492656 = 1/887234$$

$$B = \sum_s - \sum_w$$

$$\Rightarrow 2/510794 - 3/887084 = -1/37629$$

$$Arctg = \frac{\sum_s - \sum_w}{\sum_o - \sum_t} = \frac{1/887234}{-1/37629} \Rightarrow \tan C = -1/371247339$$

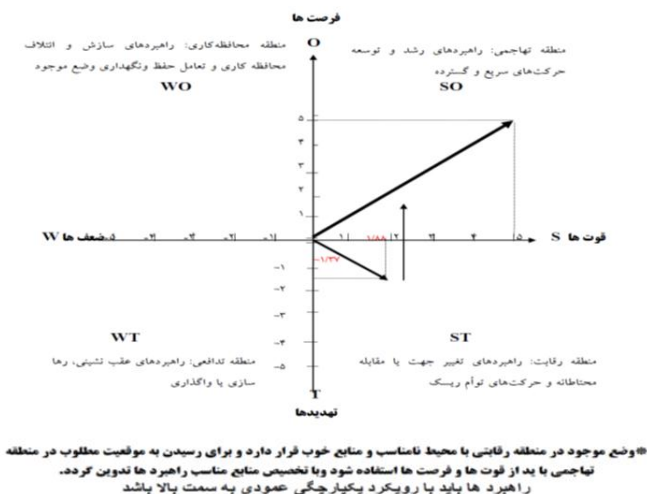
$$Arctg C = 53/89^\circ \quad C = 53/89^\circ \quad D = 45^\circ \text{ زاویه نقطه مطلوب}$$

$$C + D = 45 + 90 + 90 + 53/89 = 278/89$$

$$\alpha = \theta + 45 = 278/89$$

$$\Rightarrow \alpha = 36.11 + 45 = 81/11^\circ \text{ مقدار زاویه چرخش راهبردی تا وضع مطلوب}$$

در چنین شرایطی بردار در گوشه سمت راست پائین دستگاه قائم دکارتی یعنی در منطقه رقابتی قرار می‌گیرد. بدین معنی که ما باید راهبردهای رقابتی را تهیه و اجرا کنیم. دیوید معتقد است که راهبردهای رقابتی شامل یکپارچگی عمودی به بالا، یکپارچگی عمودی به پائین، یکپارچگی افقی، رسوخ در بازار.... و تشکیل مشارکت می‌شود. (دیوید ۱۳۸۲، ۳۷۰)

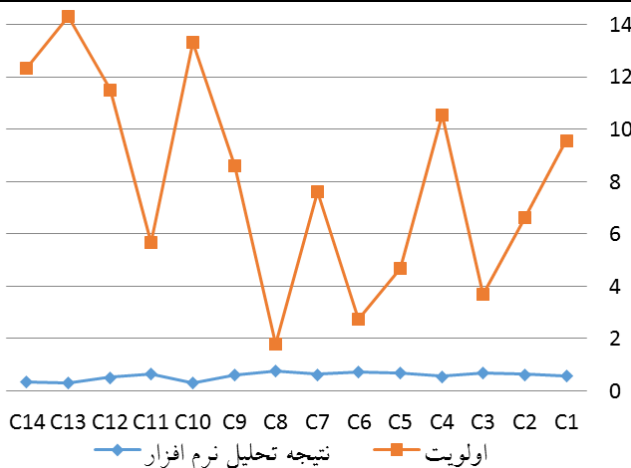

نمودار ۵- نمودار ارزیابی و تعیین موقعیت و اقدام راهبردی

با توجه به اینکه در ماتریس SPACE موقعیت وضع موجود در منطقه ST قرار گرفته است، رویکرد غالب در تدوین گزینه‌ها، استفاده حداکثری از نقاط قوت برای ایجاد اقتدار فرهنگی، افزایش بازدارندگی و کاهش آسیب‌پذیری‌های فرهنگی و بهره‌گیری از فرصت‌های محیطی و دفع تهدیدات می‌باشد. راهبردهایی که بر اساس عوامل ذی‌مدخل محیطی پیش‌بینی شدند برای ارزیابی و تعیین مطلوبیت به شش نفر از خبرگان این حوزه با تحصیلات عالی (دکتری) و تجربه‌کاری مرتبط ارائه گردید و از آن‌ها خواسته شد درجه اهمیت راهبردها را در ارتباط با کاهش ضعف‌ها، ارتقاء قوت‌ها، استفاده از فرصت‌ها و دفع تهدیدها با دادن نمره ۰ تا ۱ تعیین فرمایند. و سپس میزان تأثیرگذاری هر یک را بر عوامل محیطی (پیوست پرسشنامه) با انتخاب گزینه‌های مربوطه (خیلی کم - کم - متوسط - زیاد - خیلی زیاد) مشخص کنند. داده‌ها با استفاده از قابلیت نرم‌افزار، SPSS تحلیل گردیده و سپس و با استفاده از تکنیک تاپسیس (تکنیک رجحان ترتیبی شباهت به جواب ایده‌آل) راهبردهای پیشنهادی ارزیابی و مطلوبیت آن‌ها تعیین گردید. در جدول و نمودار زیر مقادیر مطلوبیت و نیز موقعیت راهبرد شماره ۱ تا راهبرد شماره ۱۴ با حرف C₁ تا C₁₄ نشان داده شده است.

جدول ۴ - ماتریس مقادیر مطلوبیت راهبردها

C ₁₄	C ₁₃	C ₁₂	C ₁₁	C ₁₀	C ₉	C ₈	C ₇	C ₆	C ₅	C ₄	C ₃	C ₂	C ₁	
۱۱۶۳۳۰	۱۱۰۳۰	۷۱۵۰	۵۵۵۰	۱۴۱۳۰	۱۱۱۶۰	۷۷۷۵۱	۵۵۱۶۰	۶۳۳۳۰	۱۱۷۶۰	۷۵۴۸۱	۳۹۹۶۰	۵۱۶۵۹	۷۵۵۰	نتیجه تحلیل نرم‌افزار
۱۲	۱۴	۱۱	۵	۱۳	۸	۱	۷	۲	۴	۱۰	۳	۶	۹	اولویت

نمودار ۶ - مطلوبیت راهبردهای مصونیت جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

الف- نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از این تحقیق حاکی از این است که: اهداف دفاع فرهنگی مشتمل بر کاهش آسیب‌پذیری‌های فرهنگی؛ ارتقای سطح پایداری ملی در برابر تهدیدات فرهنگی و جنگ نرم؛ سازماندهی و بسیج امکانات و هماهنگی اقدامات در مقابل تهدیدات فرهنگی؛ خشتی کردن عملیات روانی دشمن و جلوگیری از ایجاد انحراف در افکار عمومی؛ تداوم اطلاع‌رسانی به مردم و ایجاد شناخت نسبت به ابعاد تهاجم فرهنگی و جنگ نرم؛ ارتقای آستانه تحمل مردم و کمک به مدیریت کشور و اداره مردم در شرایط بحران و فرهنگ‌سازی در جهت جامعه‌پذیری دفاع فرهنگی است. با توجه به هدف مهم مصون‌سازی جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب و بر اساس نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها و با توجه به موقعیت و جایگاه اقدام راهبری، و تحلیل شکاف و تعیین زاویه چرخش راهبردی برای رسیدن به وضع مطلوب و تخصیص بهینه امکانات و منابع، ۱۴ راهبرد پیش‌بینی شد. مطلوبیت راهبردها با بهره‌گیری از روش تاپسیس و طی مراحل شش‌گانه این روش، تعیین و رتبه‌بندی شدند.

راهبردهای جلوگیری از نفوذ فرهنگ اجانب بر مبنای مطلوبیت

- ۱- برقراری تعامل سازنده فرهنگی با سایر ملل جهان و پیروان ادیان، با استفاده از منابع، ظرفیت‌های فرهنگی، امکانات ارتباطی و رسانه‌ای به‌منظور مهار جریان اسلام‌ستیزی و شیعه‌هراسی در بین مسلمانان و ایران‌هراسی در جهان؛
- ۲- ایجاد وحدت و یکپارچگی فرهنگی حول محور فرهنگ اسلامی ایرانی با تکیه بر پیشینه تاریخی و تمدنی برای ایجاد هم‌افزایی فرهنگی و افزایش توان مقابله با تهدیدات و تهاجم فرهنگی؛
- ۳- تحکیم روابط بین مردم و نظام اسلامی، با اتکا به قدرت ایمان، معرفت و بصیرت، روحیه ایثار و فداکاری مردم برای هم‌افزایی و مقابله همه‌جانبه با جریان‌ات انحرافی و جلوگیری از ترویج فساد و فحشاء سازمان‌یافته؛
- ۴- ترویج مکارم اخلاقی و فضایل انسانی، با استفاده از سرمایه‌های معنوی و فرهنگی کشور برای ایجاد مصونیت و بازدارندگی در مقابل تهاجم فرهنگی؛
- ۵- توسعه گفت‌وگو و تعامل فرهنگی در حوزه تمدنی ایران با استفاده از اصول و مبانی مشترک فرهنگی و دینی برای توسعه فرهنگ ایرانی اسلامی در حوزه نفوذ کشور و ایجاد بازدارندگی از بیرون مرزها؛
- ۶- پایش و رصد مستمر تحولات فرهنگی و عوامل مؤثر بر شاخص‌های مصارف فرهنگی مردم با به‌کارگیری هماهنگ و یکپارچه ظرفیت‌ها و امکانات فرهنگی و ارتباطی کشور به‌منظور برنامه‌ریزی مؤثر و کارآمد فعالیت‌های فرهنگی و کاهش آثار تهاجم فرهنگی؛

- ۷- معرفی اهداف تهدیدات فرهنگی غرب با استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی و تبلیغی، آموزشی و پژوهشی کشور به‌منظور افزایش آگاهی و اشراف اطلاعاتی مردم و کاهش ضریب نفوذ و تأثیر تهاجم فرهنگی؛
- ۸- مصون‌سازی زبان و ادبیات فارسی از اختلاط با زبان‌های بیگانه با استفاده از ظرفیت‌های قانونی به‌منظور حفظ هویت و فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی؛
- ۹- حفاظت از موارث و احیاء آداب و سنن بومی در عرصه‌های دین، ادبیات و هنر و ترویج فرهنگ و سبک زندگی ایرانی اسلامی و نشر و تبیین و تعمیق آن‌ها در فرهنگ‌عامه با استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی برای مقاوم‌سازی زیرساخت‌های معنوی، فکری و فرهنگی جامعه؛
- ۱۰- آگاهی بخشی و ایجاد شناخت عمومی با استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی برای افزایش آمادگی مردم در جنگ فرهنگی و به حداقل رساندن آثار عملیات روانی دشمن؛
- ۱۱- استفاده از تجارب سایر کشورها در جهت مقابله با تهدیدات فرهنگی و بومی‌سازی آن‌ها با توجه به شرایط کشور، از طریق تعامل فرهنگی مؤثر به‌منظور دستیابی به روش‌های مناسب ایجاد بازدارندگی و کاهش آسیب‌پذیری؛
- ۱۲- جلوگیری از آسیب‌پذیری نیروی انسانی حوزه فرهنگ و هنر با پیش‌بینی آموزش‌های دینی، اعتقادی، عمومی و تخصصی به‌منظور جلوگیری از نفوذ فرهنگ اجانب؛
- ۱۳- تقویت بنیه مالی حوزه فرهنگ و هنر، با تصویب قوانین حمایتی به‌منظور ایجاد خودباوری و خودکفایی در تولید و خلق آثار ارزشی و انقلابی؛
- ۱۴- پاسخگویی مؤثر و کارآمد به مطالبات فرهنگی مردم با استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی کشور برای افزایش آستانه تحمل و پایداری مردم در برابر تهاجم فرهنگی.

ب- پیشنهادها

با توجه به تهاجم فرهنگی وسیع و همه‌جانبه و عملی شدن تهدیدات فرهنگی و جنگ نرم و جنگ فرهنگی، انتظار می‌رود، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با رویکرد مصون‌سازی جامعه و جلوگیری از نفوذ فرهنگ اجانب از راهبردهای تدوین‌شده بهره‌گیری و پیشنهادهای زیر را در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی موردتوجه قرار دهد:

- ۱- تولید محصولات فرهنگی، آموزشی، تبلیغی باهدف اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی دفاع فرهنگی؛
- ۲- برنامه‌ریزی و اقدام برای افزایش آستانه تحمل مردم و تقویت روحیه پایداری ملی در مقابل تهاجمات فرهنگی و جنگ نرم؛
- ۳- اقدام مؤثر برای کاهش آسیب‌پذیری‌های فرهنگی و اعتقادی مردم؛

- ۴- تقویت زیرساخت‌های معنوی جامعه با ترویج مبانی اعتقادی و فضائل اخلاقی و انسانی؛
- ۵- تقویت اقتدار فرهنگی کشور باهدف ایجاد بازدارندگی و کاهش میل تهاجمی دشمن؛
- ۶-انجام تحقیقات و پژوهش‌های بنیادی با رویکرد دستیابی به برنامه‌های عملیاتی مصون‌سازی جامعه در برابر فرهنگ‌های مهاجم؛
- ۷- ترویج سبک زندگی ایرانی اسلامی در تولیدات سینمایی و فرهنگی هنری؛
- ۸- پالایش محیط‌زیست فرهنگی کشور از مفاهیم، آثار و محصولات فرهنگی هنری مخرب.

فهرست منابع

الف - منابع فارسی

- ۱- قرآن مجید؛
- ۲- امام خمینی، روح‌الله، **صحیفه‌ی نور**، موسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی (ره)، تهران.
- ۳- مقام معظم رهبری، پایگاه اطلاع‌رسانی، آرشیو بیانات؛
- ۴- ابوالحسنی، سید رحیم، ۱۳۸۸، **تعیین و سنجش مؤلفه‌های هویت ایرانی**، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک ایران، تهران.
- ۵- الیاسی، محمدحسین، ۱۳۸۹ **جنگ نرم و قدرت نرم از نظر تا عمل**، به کوشش حجت‌الله مرادی، معاونت فرهنگی اجتماعی بسیج مستضعفین و نشر ساقی، تهران
- ۶- برایان، فی، ۱۳۸۱، **فلسفه امروزی علوم اجتماعی**، ترجمه خشایار دیهیمی، انتشارات طرح نو، تهران
- ۷- بوزان، باری. **مردم، دولت‌ها، هراس**. پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۷۸، تهران
- ۸- پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۹۰ **سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران**، تهران
- ۹- چیلکوت، رونالد، ۱۳۷۷ **سیاست‌های مقایسه‌ای**، ترجمه وحید بزرگی و علیرضا طیب انتشارات رسا، تهران
- ۱۰- دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۷، **نظریه امنیت در جمهوری اسلامی ایران**، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران
- ۱۱- دورانت، ویلیام جیمز، **تاریخ تمدن؛ شرق زمین گاهواره‌ی تمدن**، ترجمه احمد آرام، ع. پاشایی و امیرحسین آریانپور، ۱۳۷۸. چاپ ۱۳، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران
- ۱۲- دیوید، فرد، آر، ۱۳۸۲، **مدیریت راهبردی**، ترجمه علی پارسائیان و محمد اعرابی، چاپ پنجم، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران
- ۱۳- ساموار، لاری، ریچارد. ای پورنرو لیزا. استفانی. ۱۳۷۹ **ارتباط بین فرهنگ‌ها**، ترجمه غلامرضا کیانی و سید اکبر میرحسینی، تهران، انتشارات باز
- ۱۴- سرتو، ساموئل و پیتر پائول، **مدیریت استراتژیک**، ترجمه علی شمخانی، ۱۳۸۰، دانشکده فرماندهی و ستاد دوره عالی جنگ، سپاه پاسداران، تهران
- ۱۵- سلیمانی پور لک، فاطمه، ۱۳۸۶ **"ایران و آمریکا در بستر تعاملات نرم‌افزاری قدرت و امنیت"**، فصلنامه **نامه دفاع**، شماره دوم، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی؛ تهران
- ۱۶- سیاهپوش، امیر و علی آقاپور، ۱۳۹۰. **فرهنگ در منظر مقام معظم رهبری**، موسسه نشر شهر، تهران
- ۱۷- شعیب، بهمن، ۱۳۸۹ **انقلاب‌های رنگی و انقلاب**، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران
- ۱۸- صالحی امیری، رضا، ۱۳۸۹، **انسجام ملی و تنوع فرهنگی**، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، تهران

- ۱۹- طباطبایی، سید محمدحسین، ۱۳۷۰ تفسیر المیزان، جلد ۹، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، نشر فرهنگ رجاء، تهران
- ۲۰- عالم، عبدالرحمان، ۱۳۷۴ بنیادهای علم سیاست، نشر نی، تهران
- ۲۱- عبدالله خانی (الف)، علی، ۱۳۸۶ فرهنگ استراتژیک، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر، تهران
- ۲۲- عبدالله خانی، (ب) علی، ۱۳۸۶ تهدیدات امنیت ملی، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر، تهران
- ۲۳- کوهن، ریمون، ۱۳۸۰ گفتگوی فرهنگ‌ها، ترجمه محمدعلی محمدی، نشر نی، تهران
- ۲۴- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۶). جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی؛
- ۲۵- محمودی بختیاری، علیقلی، ۱۳۸۵، زمینه فرهنگ و تمدن ایران نگاهی به اساطیر، شرکت افست، تهران
- ۲۶- مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۸۰ تهاجم فرهنگی، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم
- ۲۷- معاونت حقوقی و امور مجلس وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۹ مجموعه قوانین و مقررات، تهران،
- ۲۸- مهدی‌زادگان، داوود، ۱۳۸۱ «رهیافت نظریه ذات در فهم هویت ملی»، مؤلفه‌های هویت ملی در ایران، تألیف موسی نجفی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران
- ۲۹- میلسن، ژان و همکاران، ۱۳۸۱ قدرت نرم در روابط بین‌الملل، ترجمه رضا کلهر و سید محسن روحانی، دانشگاه امام صادق، تهران
- ۳۰- هال، ریچارد، اچ، ۱۳۸۴ سازمان ساختار فرایند و ره‌آوردها، ترجمه دکتر علی پارساییان و دکتر سید محمد اعرابی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران

ب- منابع لاتین

- 1- Oxford English Ditionary published in 1993 & 1997 (volumes 3) updated quarterly edited by M. profit, published by the Oxford university, California
- 2- Price, Richard and Christian Reus – Smith , "Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism", *European Journal of International Relations*, Vol. 4, No. 3, 1998.
- 3- Ringmar, Erik (1997), "Wendt: A Social Scientist Struggling with History", in, Iver Neumann and Ole Waever, *The Future of International Relations*, London: Routledge.
- 4- Smith, Lillian *Killers of Dreams*, New York, 1963.
- 5- Wendt, Alexander, "Constructing International Politics" , *International Studies Quarterly*, winter, Vol.19, No.3. 1995.

